

RECENZIE
LA LUCRAREA LUI I.E. LEVIT
„PROBLEMA BASARABEANĂ ÎN CONTEXTUL RELAȚIILOR
**INTERNAȚIONALE (1919-1920)”.
TIRASPOL, LITERA, 2012. 240 P.**

*NAZARIA Sergiu**

La finele anului 2012 a ieșit de sub tipar cartea unui istoric moldovean de vază, specialist în domeniul istoriei Moldovei și relațiilor internaționale din epoca războaielor mondiale, doctor habilitat în istorie, profesor universitar Izeaslav Levit. Ea constituie o continuare și un final logic al celor două monografii foarte solide: „Mișcarea pentru autonomia Basarabiei în 1917. Chișinău, 1997” și „Republica Moldovenească (noiembrie 1917 – noiembrie 1918. Chișinău, 2000” și a devenit un argument serios în polemica cu istoriografia românistă a așa zisei probleme basarabene la etapa ei inițială.

Lucrarea este alcătuită din trei părți, este scrisă cu o limbă literară frumoasă, se citește ușor și cu interes. Ea cuprinde perioada de după finisarea Primului război mondial și pînă la sfîrșitul anului 1920 cînd la 28 octombrie Anglia, Franța, Italia, Japonia și România a semnat așa numitul „Protocol al ambasadurilor”, care a însemnat „recunoașterea internațională parțială” a „unirii” Basarabiei cu România, dar care niciodată n-a intrat în vigoare. Însă, menționează autorul, nu numai Guvernul sovietic, fapt absolut firesc, dar nici SUA n-au recunoscut legitimitatea anexării Basarabiei de către România.

Tematica monografiei determină și gradul actualității ei, care este astăzi importantă ca niciodată. Indiferent de faptul că evenimentele și procesele analizate în carte se află la o distanță de nouă decenii de noi, ele continuă să rămînă în epicentrul interesului științific (și nu doar științific) al opiniei publice din Moldova, România și din alte țări. În țărișoara noastră, legitimitatea căreia este pusă sub semnul întrebării de către o parte importantă a elitei naționale (de așa zișii unioniști, părtați ai unificării cu România, care în numele „construcției” unui „nou viitor”, de astă dată „veritabil”, tind să „corecteze” trecutul nostru istoric), această lucrare are o importanță nu doar științifică, ci și aplicativă, contribuind la demitizarea tezei „Basarabia – pămînt românesc!”.

Cartea este destul de originală, deoarece este concomitent o cercetare științifică serioasă, elaborată pe o bază documentară și istoriografică vastă, și totodată un material didactic pentru studenți (istorici, politologi) și profesorii de istorie. Autorul, cu unele excepții (despre care va fi vorba în continuare), a utilizat aproape întreg substratul de literatură de specialitate din țară și de peste hotare (tradusă în limbile rusă și română), un cerc vast de documente editate, lucrările și memoriile politicienilor, diplomaților și militarilor care au luat parte la evenimente, materialele arhivelor ruse și moldovenești.

Un interes deosebit îl prezintă informația inclusă de către autor în circuitul științific în baza studierii presei din acele timpuri: franceze, românești (pro-guvernamentale și celei de sînga de opoziție), moldovenești, sovietice, rusești din emigrație și albgardiste, engleze. Concluziile lui sînt bine argumentate și, de asemenea, se confirmă de cercetările din ultimii ani ale altor istorici: moldoveni, ruși, occidentali și chiar români.

Structural cartea este compusă din trei părți. În prima autorul elucidează situația din jurul problemei basarabene din momentul apariției ei în calitate de chestiune internațională și pînă la începutul lucrărilor Conferinței de pace de la Paris. Pe mai multe pagini el demonstrează că unul din motivele

* *NAZARIA Sergiu* - Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

care au impulsionat oligarhia română să acapareze Basarabia și acel fapt că acțiunea dată a căpătat sprijinul atât al Antantei, cât și al Germaniei, era spaima elitei capitaliste mondiale față de revoluția bolșevică și tendința acesteia de a o sugruma.

Astfel, la p. 12 I. Levit scrie: „N-a fost nevoie de a convinge guvernul român și regele [în necesitatea intervenției antisovietice și acaparării «pământurilor românești» – S.N.]. Ei și fără aceasta se aflau într-o stare de frică neconținută de la gândul că valorile bolșevismului pot mătura monarhia, iar totodată și orînduirea existentă din România. La 21 octombrie [1918 – S.N.] A. Marghiloman a consemnat în jurnalul său: «Regele foarte mult se teme de bolșevism»”.

Ba mai mult, la prima etapă după anexarea ținutului nici poziția marilor puteri nu era favorabilă „unirii” și acestui moment autorul îi acordă o atenție deosebită (pp. 47-49, 51, 55 etc.). Însă cu timpul poziția Occidentului, și înțîi de toate a Franței, reieșind din necesitatea creării unui bloc antisovietic și tendinței de a stabili hegemonia franceză în Europa de Est, s-a schimbat. În acest sens I. Levit aduce argumentul generalului Berthelot, adresat lui G. Clemenceau: „Dacă satisfacem cererile românilor..., vom avea în persoana României o colonie franceză..., în care ne vom afla ca la noi acasă” (p. 53). Autorul foarte convingător demonstrează că și poziția Marii Britanii a început să se schimbe în favoarea recunoașterii „drepturilor României asupra Basarabiei” din frică că în caz contrar Bucureștii pot nimeri în sfera excepțională de influență franceză (pp. 54-55).

O atenție mare este acordată pe paginile ediției recenzate și relațiilor româno-sovietice, dar și poziției naționaliștilor ucraineni în problema dată. Examinînd detaliat istoria ocupării ținutului, autorul menționează că elita guvernatoare românească nu numai că a efectuat o intervenție directă împotriva fostului său aliat (evenimentele s-au petrecut încă pînă la semnarea Păcii de la Brest), dar a încălcat și obligațiunile sale premărgătoare în fața Rusiei, pe care și le-a asumat prin semnarea tratatului bilateral din 1916.

Actul ocupării Basarabiei este calificat direct în calitate de anexiune, care n-a fost recunoscută de autoritățile sovietice și a fost recepționată negativ de către majoritatea covîrșitoare a populației locale. Făcînd concluzia despre necorespunderea actului despre „unirea” Basarabiei cu „Patria-mumă” normelor dreptului internațional, Levit elucidează foarte detaliat istoria problemei în contextul relațiilor sovieto-române din anii 1918-1920. Examinînd pas cu pas concepțiile predecesorilor săi, istoricul cu documentele în mîină demonstrează falsitatea „argumentelor” părtașilor românismului.

El nu doar descrie convingător fundalul internațional în jurul chestiunii examinate, ci mai elucidează și contradicțiile din interiorul elitei românești la sfîrșitul războiului, în ajunul conferinței de pace și pe parcursul ei (pp. 17, 44-46, 51, 68, 142). Pe o bază faptologică reală el arată și situația de teroare nelimitată din Basarabia ocupată de români, fapt, care în opinia autorului, de asemenea constituia o piedică în calea autorităților române de „legalizare” internațională a anexării ținutului nostru (pp. 18-24, 31-43 etc.).

Cea de-a doua, și cea mai principală parte a cărții este consacrată unei analize profunde a problemei basarabene la Conferința de pace de la Paris. Începe ea cu elucidarea activității în problema basarabeană a cercurilor ruse antibolșevice la Paris la finele anului 1918 – începutul anului 1919 (pp. 59-67, 107-108, 110, 115). Aici sînt scoase în evidență tentativele Bucureștilor de a convinge liderii Antantei să recunoască „unirea” Basarabiei cu România (pp. 67-72) și este arătată evoluția poziției marilor puteri învingătoare (pp. 74, 78-81, 86, 102, 106-107, 112, 118-121, 126, 143-144, 152-153, 170-171, 176-178, 180-181, 184, 188-191).

În cel de-a treilea capitol al cărții (de încheiere) se analizează așa numita „recunoaștere internațională” a „alipirii” Basarabiei la România datorită semnării „Tratatului ambasadurilor”.

Astfel, pe paginile monografiei autorul demonstrează foarte convingător că problema basarabenă în relațiile internaționale n-a fost un simplu rezultat al discursului teritorial sovieto-român, cauzat de anexarea interfluviului Pruto-Nistean de către România regală. Ea n-a fost nici urmare a năzuințelor elitei românești de construire a așa numitei „România Mare”. Fără susținerea puterilor occidentale, care după terminarea primului război mondial tindeau în primul rînd să înăbușe comunismul mondial și bastionul lui principal – Rusia Sovietică, România niciodată n-ar fi îndrăznit măcar să se gîndească să treacă de la visul despre „unificarea tuturor pămînturilor românești” la realizarea lui practică. Anume tendințele lumii capitaliste de a înăbuși Puterea Sovietică în Rusia, iar paralel cu aceasta și intenția

Occidentului de a slăbi Rusia geopolitic, înjghebând împotriva ei o vastă coaliție, incluzând în ea toate așa-numitele „țări limitrofe” inclusiv România, au și generat apariția problemei basarabene. României i-au permis să stăpânească Basarabia în calitate de plată pentru aportul ei la „lupta cu bolșevismul”.

În acest sens, în opinia lui Levit, problema basarabeană exprima conflictul de interese ale diferitor actori internaționali și reflecta diferiți vectori ai dezvoltării relațiilor internaționale: lupta cu revoluția comunistă mondială și crearea „cordonului sanitar” împotriva pătrunderii bolșevismului în Occident, tendințele geopolitice ale marilor puteri occidentale de a căpăta un cap de pod favorabil pentru strâmtoarea Rusiei spre est și stabilirea controlului asupra gurilor Dunării, planurile Bucureștiului referitor la crearea „României Mari” și, de asemenea, supunerea inevitabilă a statului român intereselor statelor învingătoare în primul război mondial.

Aprecierile proprii ale lui I.E. Levit sînt, de regulă, bine argumentate și se bazează pe analiza unui cerc vast de izvoare. Întîi de toate, este vorba despre mai multe documente publicate pentru prima dată din colecțiile Arhivei Naționale a RM și Arhivei pentru Politica Externă a FR (АВП ПФ). Apoi urmează culegerile de documente publicate – în limbile rusă și română. În acest context, pentru colegii ruși ai dlui I. Levit un interes deosebit îl prezintă informațiile selectate din publicarea materialelor românești, care sînt mai greu accesibile din motive lingvistice.

Însă, cum și orice cercetare științifică solidă, monografia dlui I.E. Levit nu este, în opinia noastră, lipsită de anumite neajunsuri. În primul rînd, ar fi o exagerare, dacă am spune că lista izvoarelor este completă: în afara atenției autorului a rămas un mare număr de documente publicate în limbile rusă, română, engleză, franceză și germană; în principiu pot fi indicate și unele lacune legate de materialele de arhivă (în fond, lipsesc informațiile din arhivele române).

Cum deja am menționat, în lucrare a fost folosită o gamă largă de literatură istorică specializată, însă au rămas, în opinia noastră, în afara atenției autorului unele cercetări foarte importante. Aceasta ține de majoritatea lucrărilor care au apărut în ultimii 10-15 ani în România, Rusia, Moldova (enumerarea lor este imposibilă din cauza lipsei de spațiu), inclusiv un șir de articole și monografii ale unor istorici occidentali (în special ale americanului Charles King și olandezului W.P. von Meurs), traduse în limba moldovenească.

Aceste neajunsuri au devenit posibile, deoarece deja de mai mulți ani Izeaslav Elicovici locuiește în SUA și pur și simplu n-a putut fizic să studieze materialele indicate. A fost admisă de către autor și o imprecizie în traducerea numelui unui diplomat român Ciotori (Чотори, în carte – Читорь: pp. 147, 149).

Nu trezește însă nici o îndoială acel fapt, că I.E. Levit se descurcă excelent în chestiunile-cheie ale politicii externe ale marilor puteri și României din perioada dată și, în primul rînd, în problematica relațiilor sovieto-române și interacțiunii Bucureștilor cu puterile occidentale.

Felicitînd autorul cu această realizare științifică solidă, îi dorim ani mulți, sănătate și noi realizări.

Copyright© Sergiu NAZARIA, 2013.

JEL: N44, K33, F51

Contacte / Contacts / Контакты:

Tel: +373 68307085

E-mail: segnazar@mail.ru